

การจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว
อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

COMMERCIAL COMMUNITY RESOURCES MANAGEMENT OF RICE
AGRICULTURAL GROUP, MAETHA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE.

ธนกร สิริสุคันธา*

Thanakorn Sirisugandha

นภาพรรณ เนตรประดิษฐ์**

Napawan Netpradit

บุญทวารรณ วิงวอน***

Boonthawan Wingwon

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ และศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม สำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กลุ่มตัวอย่างจำนวน 397 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อบรรยายคุณลักษณะของข้อมูลที่ศึกษา ประกอบด้วย จำนวนความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย รวมทั้งใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตภาคสนามของผู้วิจัยและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 51-60 ปี สถานภาพสมรส ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ 2) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ และ 3) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเองในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ อยู่ในระดับมาก โดยมีแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับ

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

*** อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว คือ ควรมีการทำการเกษตรบนที่ดินอย่างสม่ำเสมอทุกฤดูการผลิต ไม่ปล่อยให้ดินร้างไว้ เพราะการเกษตรอื่นๆ นอกเหนือจากการปลูกข้าว จะเป็นที่มาของรายได้ที่สำคัญของครอบครัวและชุมชน ควรให้ชาวบ้านจัดการตนเองเพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของทรัพยากรชุมชน โดยการส่งเสริมการจัดองค์กรชุมชนที่ดี อย่างมีประสิทธิภาพ และชุมชนควรมีอิสระที่จะใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชน อีกทั้งควรให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างอุดมการณ์การจัดการทรัพยากรชุมชน โดยอาจยกความมั่นคงด้านต่างๆ ของครอบครัว ความสุข ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ มาเป็นอุดมคติในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรในชุมชน ผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเตรียมการและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การสื่อสาร กระบวนการและเครื่องมือ การเรียนรู้ การวัดผล และการยกย่องชมเชยและการให้รางวัล

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากรชุมชน ทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

ABSTRACT

This research aims to study the level of awareness perception commercial values of community resources of rice agriculturist group, the participation levels of the rice agriculturist group in managing commercial community resources and guidelines to manage commercial community resources appropriately for rice agriculturist group, Mae Tha district, Lampang province. The research population sampling of 397 rice agriculturist group, data collection were questionnaire and interview form including the interview method, focus group, researchers' field observation and participatory observation. Descriptive statistics were used to describe the characteristics of the studied data consisted of frequencies, percentage and means

The research found that most of the respondents were female aged between 51-60 years old, married with educational level of primary school, there were perception levels of community resources commercial value of the rice agriculturist group in 3 sides consisted of 1) perception the levels of biological value of commercial community resources 2) perception of the levels of physical value of commercial community resources and 3) perception levels of the value of community resources created by their own, in overall picture was at a high level. The results of the study of the participatory levels of the rice agriculturist group in commercial community resources management was at the high level with the appropriate ways of managing community resources commercially for rice agriculturist group as follows: there should be constant agriculturist use of land in every production season without leaving land unused because other agriculturistl activities apart from rice cultivation bring important incomes for the family and community; let the villagers manage themselves to have the ownership of the community resources by promoting well-managed community organization efficiently and the community should be independent to use the community resources, including allowing everyone in community to participate in creating community resources management idealism by raising the stability in various sides of family, happiness, good relationship

with others as the idealism in caring, conserving and managing community resources through important factors of preparation and behavior modification, communication, learning process and tools, measurement and praise then awards them.

Keywords: Community Resources Management, Commercial Community Resources, Rice Agricultural Group,

บทนำ

ความต้องการใช้ทรัพยากรของชุมชนประเภทต่าง ๆ ในปัจจุบันมีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และการขยายตัวของประชากร ขณะที่ทรัพยากรต่าง ๆ มีอยู่อย่างจำกัด หากมีการจัดการที่ไม่เหมาะสม จะก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหามลพิษ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการแย่งชิงทรัพยากรของชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้หากไม่มีการเข้ามาจัดการที่เหมาะสมแล้ว อาจทำให้ชุมชนต่างๆ ไม่สามารถดำรงอยู่ได้

การจัดการทรัพยากรชุมชนจะให้ความสำคัญกับผู้ที่พึ่งพาอาศัยทรัพยากรเพื่อความอยู่รอดของชุมชนเป็นอันดับแรกซึ่งทรัพยากรชุมชน (Community Resources) เป็นสรรพสิ่งที่อยู่ในชุมชน อาจแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบใหญ่ๆ คือ 1) ทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ พืชและสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก 2) ทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ ได้แก่ ทรัพยากรตามธรรมชาติ คือ ดิน น้ำ แร่ธาตุ ป่าไม้ พลังงาน อากาศและแสง 3) ทรัพยากรที่ชุมชนสร้างขึ้น ได้แก่ สิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน ศิลปกรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญากลุ่ม และองค์กรชุมชนต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้การจัดการทรัพยากรชุมชนเกี่ยวข้องกับการจัดความสัมพันธ์ต่อการใช้ทรัพยากรของสมาชิกในชุมชน และการอ้างสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และดำเนินการปกป้องฐานทรัพยากรไม่ให้ภายนอกเข้ามาทำลายหรือมาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ทรัพยากรที่ส่งผลกระทบต่อดำรงอยู่ของชุมชน การดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนจึงขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากชุมชนมีความสามารถในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ การกำหนดแนวทางดูแลรักษา ให้เข้ากับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น บริบทของชุมชน ทำให้การดูแลรักษาทรัพยากรมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการในการจัดการทรัพยากรชุมชนให้เป็นไปได้ด้วยดี¹

ปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในอำเภอแม่ทะ ได้มีความพยายามในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่างๆ เพื่อที่จะทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างเหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้คน ในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น โดยลดการพึ่งพิงจากภายนอกและพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอำเภอแม่ทะ ได้มีการจัดการทรัพยากรน้ำและที่ทำกิน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาเพื่อการเกษตร และที่ดินทำกิน มีการทำข้อตกลงกติการ่วมกันในการผันน้ำเข้าที่นา รวมทั้งการตั้งงบประมาณเพื่อดูแลรักษา คลอง

¹ ยศ สันตสมบัติ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, 2547.

เหมือง ฝายและท่อส่งน้ำ ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ ในชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังได้มีการสร้างกฎ กติกา เพื่อใช้ปฏิบัติร่วมกันและรองรับการดำเนินการจัดการทรัพยากรของชุมชน

แต่การที่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอำเภอแม่ทะ ซึ่งดำรงชีพด้วยการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรชุมชน ร่วมกันเพื่อสร้างผลประโยชน์เชิงพาณิชย์ โดยอาศัยการจัดการทรัพยากรชุมชนจากอำนาจทางกฎหมาย เพียงอย่างเดียว นั้น ย่อมไม่สามารถสร้างจิตสำนึกที่ดีของชุมชนในการจัดการทรัพยากรเชิงพาณิชย์ได้ เพราะคนในชุมชนยังไม่เข้าใจในคุณค่าของทรัพยากรชุมชน รวมทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนด กฎ กติกา ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน จึงส่งผลให้การจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่ม เกษตรกรผู้ปลูกข้าวอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ไม่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งอาจ ส่งผลต่อการดูแลรักษาทรัพยากรชุมชนที่ไม่สมดุลและไม่สามารถดำรงอยู่สืบต่อไป ดังนั้นจึงมีความจำเป็น ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จำนวน 7,944 ครัวเรือน² ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 364 คน³ จึงได้ทำแบบสอบถามจำนวน 400 ชุด ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accidental sampling) สำหรับการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (questionnaire) และ นำมาวิเคราะห์เฉพาะแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 397 ชุด และ ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) สำหรับวิธีการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (in-depth Interview) ซึ่งได้แก่คณะกรรมการหรือผู้นำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์พื้นที่อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการหรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เป็นต้น เพื่อหาระดับการรับรู้คุณค่าและการมีส่วนร่วม รวมทั้งหาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ ในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

² เกษตรอำเภอแม่ทะ. รายงานประจำปี 2558. ลำปาง: สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ, 2559.

³ Krejcie, Robert V. and Daryle W. Morgan. **Determining Sampling Size for Research Activities**. Journal of Education and Psychological Measurement, 1970.

วิธีการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิด (Closed-ended Questionnaire) โดยแบ่งเป็น

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 2 ใช้คำถามแบบปิด จำนวน 22 ข้อ ได้แก่

2.1 ศีรษะระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว จำนวน 15 ข้อ เป็นลักษณะของคำถามระดับการรับรู้คุณค่า

2.2 ศีรษะระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ จำนวน 7 ข้อ เป็นลักษณะของคำถามระดับการมีส่วนร่วม

ตอนที่ 3 การหาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม – 30 ธันวาคม พ.ศ. 2560

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่ออธิบายข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. การหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) สำหรับข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อแสดงถึงลักษณะของข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สำหรับข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งสร้างข้อสรุปจากข้อมูลจำนวนหนึ่ง ที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตและการจดบันทึก แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปอุปนัย

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 51-60 ปี สถานภาพสมรส โดยส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา

ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$)

โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ในชุมชนมีพืชอย่างหลากหลายสามารถเก็บนำมาบริโภคหรืออุปโภค รวมทั้งนำไปขายหรือเป็นวัตถุดิบในการผลิตเพื่อเป็นรายได้ให้แก่คนในชุมชน ($\bar{X} = 3.84$) รองลงมาคือ การมีจำนวนผู้คนที่หลากหลาย ทั้งเพศ วัย รูปร่าง และการศึกษา ทำให้ชุมชนมีความช่วยเหลือเกื้อกูล เติบโตในสิ่งที่ขาดแก่กันและกัน ($\bar{X} = 3.72$) รวมทั้ง ป่าไม้ของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหาร และแหล่งสร้างประโยชน์ หรือรายได้ให้แก่คนในชุมชน ($\bar{X} = 3.68$) และระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชน

ทางชีวภาพลำดับสุดท้าย คือ สิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก เช่น ไร้เดือน หนอน จิ้งหรีด จิ้งจก เป็นต้น มีการเลี้ยง เป็นอาชีพ หรือเป็นอาหาร หรือสามารถสร้างรายได้แก่คนในชุมชน ($\bar{X} = 2.98$) ตามลำดับ

ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพในภาพรวม อยู่ใน ระดับมาก ($\bar{X} = 3.47$)

โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้เกี่ยวกับสภาพดินของอำเภอแม่ทะ มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสม ต่อการเพาะปลูก หรือการใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม ($\bar{X} = 3.95$) ระดับการรับรู้รองลงมาคือ แหล่งน้ำ และน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง ลำน้ำ แม่น้ำ ในเขตอำเภอแม่ทะ มีการดูแล เอาใจใส่และ มีการพัฒนาหรือใช้ประโยชน์ ($\bar{X} = 3.69$) มีการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอากาศ หรือ การป้องกันแก้ไขปัญหาด้านหมอกควัน ($\bar{X} = 3.61$) ในส่วนของระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชน ทางกายภาพ ที่น้อยที่สุดคือ การใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์ ทั้งในชีวิตประจำวัน หรือ ในการเกษตรกรรม ($\bar{X} = 2.86$) ตามลำดับ

ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเอง

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเองในภาพรวม อยู่ใน ระดับมาก ($\bar{X} = 3.75$) ซึ่งมากกว่าการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ ($\bar{X} = 3.56$) และทรัพยากร ชุมชนทางกายภาพ ($\bar{X} = 3.47$)

โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ว่าการจัดงานด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี เช่น สงกรานต์ ก๋วยสลาก ลอยกระทง เป็นต้น อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.04$) รองลงมาคือ มีการรักษาและเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญา ของท้องถิ่น เช่น การปลูกข้าว การเอามื้อ เมล่อนอาหาร ภาษาพูด เป็นต้น ($\bar{X} = 3.90$) และโบราณสถานต่างๆ ในอำเภอแม่ทะ เช่น วัด เจดีย์ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน มีการทำนุบำรุงให้อยู่ในสภาพที่ดี ไม่ชำรุด เสียหาย ($\bar{X} = 3.84$) ในส่วนของระดับการรับรู้ที่น้อยที่สุดคือ สิ่งก่อสร้าง เช่น ถนน ไฟฟ้า ท่อระบาย เป็นต้น ใช้งานได้ดี รวมทั้งมีการบำรุงรักษา ดูแล เอาใจใส่ อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 3.48$) ตามลำดับ

ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการ ทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$)

โดยส่วนใหญ่มีความยินดีและภาคภูมิใจเมื่อผลการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อตัวท่านและชุมชน ($\bar{X} = 3.84$) รองลงมาคือ ผู้ตอบแบบสอบถามและชุมชนได้รับประโยชน์ จากการร่วมกันทำงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ($\bar{X} = 3.79$) รวมทั้งผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วมในการ ประชุมวางแผนหรือการดำเนินงานต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ($\bar{X} = 3.75$) ในส่วนของระดับ การมีส่วนร่วมที่น้อยที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการแสดงความเห็นคัดค้าน หรือโต้แย้งอย่างมีเหตุผล ในการ ตัดสินใจต่างๆ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ($\bar{X} = 3.36$) ตามลำดับ

แนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรชุมชนในอำเภอแม่ทะ เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอยู่บนพื้นฐานของความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นเครือญาติที่มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์ต่อกันมา ยาวนาน มีจำนวนผู้คนที่หลากหลาย ทั้งเพศ วัย รูปร่าง และการศึกษา ดังนั้นการจัดการทรัพยากรชุมชน เป็นไปแบบช่วยเหลือเกื้อกูล เต็มเต็มในสิ่งที่ขาดเหลือแก่กัน แบบพริกบ้านเหนือ เกลือบ้านใต้ มีอะไรก็แบ่งปัน กันไป สภาพแวดล้อมในอำเภอแม่ทะ มีความเหมาะสมสำหรับการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน เป็นทำเลที่ดีเพราะ มีภูเขาล้อมรอบจึงช่วยบรรเทาปัญหาภัยธรรมชาติ อีกทั้งมีแหล่งกักเก็บน้ำ เช่น ห้วย หนอง บึง ที่มีมาแต่ โบราณ จึงเหมาะต่อการทำการเกษตร และการปศุสัตว์ โดยในชุมชนต่างๆ ของอำเภอแม่ทะมีการเลี้ยงสัตว์ หลายชนิด เช่น หมู ไก่ วัว ควาย เป็นต้น ที่เลี้ยงเป็นอาชีพ หรือเลี้ยงเป็นอาหาร อีกทั้งยังมีการนำทรัพยากร ที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการแกะสลักไม้ การทอผ้า การจักสานและ การผลิตกระเป่า สามารถสร้างรายได้แก่คนในชุมชนเป็นอย่างดี เหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงการจัดการทรัพยากร ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่คนในชุมชน

ในภาพรวมอำเภอแม่ทะมีความร่มรื่นและอุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่สามารถเป็น แหล่งอาหารและแหล่งสร้างประโยชน์หรือรายได้ให้แก่คนในชุมชน คนในชุมชนจะพูดติดปากว่า “หน้าเหนือ กินหน่อ หน้าเห็ดกินเห็ด หน้าผักกินผัก” ทำให้เห็นว่าคนในชุมชนพึ่งพาอาศัยทรัพยากรต่างๆ ได้อย่างสมดุล โดยมีความผูกพันกับทรัพยากรชุมชนอย่างลึกซึ้ง เช่น เมื่อฝนฤดูทำนาแล้วก็จะเข้าป่าเพื่อเก็บยอดผักต่าง ๆ ลำสัตว์ หรือแม้แต่สมุนไพรต่าง ๆ นำมาจำหน่าย สามารถสร้างรายได้เป็นจำนวนมาก แต่ก็พบว่าในบางส่วนของ อำเภอแม่ทะ สภาพป่ามีความเสื่อมโทรม ถูกทำลาย ในบางฤดูกาลจะชาวบ้านต่างถิ่นเข้ามาเก็บของป่า เช่น การเข้ามาเก็บเห็ดชนิดต่าง ๆ ในช่วงฤดูฝน ชาวบ้านบางรายต้องตื่นตั้งแต่ตี 5 เพื่อเข้าไปเก็บเห็ดโดยใช้ ไฟจากแบตเตอรี่ส่องนำทาง เนื่องจากหากมาสายก็จะถูกคนอื่นเก็บไปก่อน ดังนั้นพื้นที่ป่าในเขตอำเภอแม่ทะ จึงถือว่าเป็นแหล่งอาหาร แหล่งเศรษฐกิจและแหล่งทรัพยากรชุมชนขนาดใหญ่ ที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของคน มาหลายชั่วอายุคน

ปัจจัยที่ทำให้การจัดการทรัพยากรชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ คือการมีผู้นำเข้มแข็ง ซึ่งผู้นำจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ และผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งผู้นำเหล่านี้ล้วนเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน โดยผู้นำอย่างเป็นทางการนั้นก็คือ ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเสียสละ มีความ ตั้งใจจริงที่จะพัฒนาชุมชน เนื่องจากชุมชนในเขตอำเภอแม่ทะ เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท จึงจำเป็นต้องมี ผู้นำที่เข้มแข็ง มีความเสียสละเป็นอย่างมาก รวมทั้งการได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องของคนในชุมชน ซึ่งอาจจะ กล่าวได้ว่าการเรียนรู้เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ช่วยเปิดโลกทัศน์ให้คนในชุมชนสามารถพัฒนาตนเองขึ้นมาได้ โดยความรู้ที่ชาวบ้านได้รับนั้น ได้แก่ ความรู้ที่มาจากนักวิชาการที่เข้ามาช่วยแนะนำให้ชุมชนเข้าใจถึง แนวทางในการจัดการทรัพยากรชุมชน โดยเป็นความรู้ที่จะได้รับอย่างต่อเนื่องใน 2 ลักษณะ คือการประชุม ประจำเดือนและการศึกษาดูงาน โดยความรู้ที่ได้มาจากรูปแบบของการประชุมนั้นทางผู้นำจะได้เข้าร่วม ประชุมกับทางอำเภอและหน่วยงานต่างๆ เป็นประจำทุกเดือน ส่วนรูปแบบของการศึกษาและดูงานที่ชุมชน อื่นๆ จะมีกลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อสม. และกลุ่มต่างๆ ที่ชุมชนรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นมา ภายใต้อาณัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พาชาวบ้านไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การจัดการ

ทรัพยากรชุมชนกับชุมชนอื่นๆ เป็นครั้งคราว ซึ่งความรู้ที่ตัวแทนของชุมชนได้รับมาจากภายนอกนั้น มีการนำมาถ่ายทอดให้สมาชิกภายในกลุ่มได้รับทราบต่อไป

จากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ สามารถสรุปแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ได้ดังนี้

1) ในการทำการเกษตรกรรมนั้น หากชุมชนที่ชาวบ้านทำการเกษตรขนาดเล็ก แม้ว่าจะมีผลผลิตเข้าสู่ตลาดจำนวนไม่มาก กล่าวคือการปลูกเพื่อการบริโภคส่วนที่เหลือจึงนำไปจำหน่าย ลักษณะการทำการเกษตรแบบนี้จะไม่เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพียงชนิดเดียวโดยใช้พื้นที่มาก ๆ แต่เป็นการปลูกพืชหมุนเวียนหากหมดฤดูกาลทำนา ซึ่งการเกษตรแบบนี้จะไม่มีปัญหาเรื่องแรงงานเพราะคนในครอบครัวสามารถทำเองได้ โดยค่อยๆ ทำไปทีละเล็กทีละน้อย แต่ควรมีการทำการเกษตรบนที่ดินอย่างสม่ำเสมอทุกฤดูกาลผลิต ไม่ได้ปล่อยที่ดินร้างไว้ เพราะการเกษตรอื่นๆ นอกเหนือจากการปลูกข้าวจะเป็นที่มาของรายได้ที่สำคัญของครอบครัวและชุมชน

2) ควรให้ชาวบ้านจัดการตนเองเพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของทรัพยากรชุมชน โดยการส่งเสริมการจัดองค์กรชุมชนที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ สามารถอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนไว้ได้ เช่น ป่าไม้ แม่น้ำ และสาธารณูปโภคต่างๆ องค์กรชุมชนเหล่านี้มีหลายรูปแบบ นับตั้งแต่องค์กรที่รวมตัวกันหลวมๆ ในรูปแบบชมรมหรือกลุ่มเล็กๆ ไปจนถึงองค์กรที่มีข้อผูกมัดสมาชิกอย่างแน่นหนา เช่นการจัดการวิสาหกิจชุมชน หรือสหกรณ์ เป็นต้น ตลอดจนองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้น ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มีความเข้าใจในการออกกฎเกณฑ์ชุมชนอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถใช้อำนาจบังคับเหล่านั้นลงโทษผู้ฝ่าฝืนได้ด้วย

3) ชุมชนควรมีอิสระที่จะใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชน เช่นทรัพยากรจากป่า อันได้แก่ การเก็บของป่ามาบริโภคหรือแม้แต่ตัดไม้ในปริมาณจำกัดมาใช้ ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของป่าที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นของรัฐ ซึ่งมักปล่อยให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ได้ง่าย แต่ในขณะเดียวกันก็กีดกันมิให้ชาวบ้านได้ใช้สอยป่านั้นในการยังชีพ

4) ควรให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างอุดมการณ์การจัดการทรัพยากรชุมชน โดยอาจยกความมั่นคงด้านต่างๆ ของครอบครัว ความสุข ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่นๆ มาเป็นอุดมคติในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรในชุมชนทั้งทางชีวภาพ กายภาพและทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้น เพื่อให้อุดมการณ์ที่ทุกคนมีส่วนร่วมกำหนดขึ้นนี้เป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรชุมชนโดยไม่เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ไปตามนโยบายจากส่วนกลางของหน่วยงานรัฐซึ่งมักมองเพียงมิติด้านวัตถุ สิ่งของ เงินตราและความเจริญเป็นหลัก แต่ไม่มองด้านความสัมพันธ์ของมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน

ดังนั้นแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ควรนำกระบวนการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลง⁴ ที่ได้มีการกำหนดองค์ประกอบหลักไว้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 2) การสื่อสาร 3) กระบวนการและ

⁴ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. คู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.opdc.go.th>, 28 พฤษภาคม 2560.

เครื่องมือ 4) การเรียนรู้ 5) การวัดผล และ 6) การยกย่องชมเชยและการให้รางวัล⁵ มาดำเนินการเพื่อเป็นองค์ประกอบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม ดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

จากการสังเกตภาคสนามและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่าพฤติกรรมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีการเปิดรับความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ในการดำเนินงาน โดยมีความตั้งใจที่จะเข้ารับการอบรมหรือรับการส่งเสริมความรู้จากสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง หากการจัดงานหรือการอบรมต่างๆ ไม่ตรงกับช่วงฤดูทำนาหรืองานประเพณีต่างๆ และในภาพรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งนี้กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้มีการแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกันอย่างไม่เป็นทางการแก่สมาชิกในครอบครัวและในชุมชนทุกครั้งระหว่างการประชุมปะกันในชุมชน เนื่องจากไม่สามารถจัดการประชุมอย่างเป็นทางการได้บ่อยครั้ง ไม่มีความสม่ำเสมอของการประชุม ขึ้นอยู่กับโอกาสและความพร้อมของสมาชิกทั้งหมด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสมาชิกกลุ่มมีความเชื่อมั่นต่อผู้นำกลุ่มในเชิงบวก โดยมีบรรยากาศที่ดีและเป็นกันเองในการทำงาน ตามวัฒนธรรมของสังคมชนบทที่ไม่ค่อยมีการแข่งขันวรรณะ จึงสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และปรับเปลี่ยนค่านิยมในการเปิดรับสิ่งใหม่ๆ และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานด้วยความสมัครใจ มีการปลูกฝังแนวคิดที่เอื้อต่อการทำงานจากผู้นำกลุ่มไปยังสมาชิก โดยมีการแสดงออกถึงความตั้งใจจริงในการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น การปรับปรุงกระบวนการทำงานของกลุ่มเพื่อให้ผลผลิตออกมาดีที่สุดในท้ายที่สุด โดยยึดถือความซื่อสัตย์สุจริตในการดำเนินงาน

อย่างไรก็ตามในการเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการจัดการทรัพยากรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว พบว่า มีบางกลุ่มที่ยอมรับความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินงานใหม่ๆ โดยปรับเปลี่ยนการผลิต มีการใช้เทคโนโลยีและกระบวนการใหม่ๆ ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันขึ้นมา แต่ยังไม่สามารถทำได้ทุกกลุ่ม ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากสมาชิกในกลุ่มมีพฤติกรรมที่ปิดกั้นการยอมรับสิ่งใหม่ กล่าวคือ กลัวการเปลี่ยนแปลง จึงไม่อยากเรียนรู้ ทำให้ปิดกั้นความสามารถของตนเอง อีกทั้งผู้นำกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวบางกลุ่มก็ยังไม่ทราบว่าปัจจุบันทรัพยากรชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้นและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ จะส่งผลอย่างไรต่อผู้นำ สมาชิกและกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

องค์ประกอบที่ 2 การสื่อสาร

การสื่อสารของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อจะ使得ทุกคนในกลุ่มเข้าใจถึงสิ่งที่จะดำเนินการร่วมกัน พบว่า มีการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ คือการพูดคุยระหว่างการพบปะกันในชุมชนและการพูดคุยกันของแกนนำกลุ่มเพื่อสื่อสารเกี่ยวกับการดำเนินงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องผู้นำได้ไปประชุมหรืออบรม สัมมนา โดยมีบางกลุ่มใช้การสื่อสารผ่านระบบหอกระจายข่าวของชุมชนเข้ามาเพิ่มช่องทางการสื่อสารในระดับกว้าง ซึ่งข้อมูลข่าวสารที่ผ่านการสื่อสารดังกล่าวไม่พบว่าได้แสดงให้เห็นทุกคนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่จะ

⁵ ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล และเจษฎาพร ยุทธนวิบูลย์ชัย. ระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีการจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2549.

ส่งผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากรชุมชน เช่น สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ความสำคัญของการเตรียมการและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เป็นต้น

ทั้งนี้ในการสื่อสารของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ควรถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแข่งขันทางธุรกิจ เศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ สถานการณ์การเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน กระบวนการ วิธีการและขั้นตอนในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ ตลอดจนเครื่องมือหรือวิธีการที่จะใช้ในการจัดการทรัพยากรชุมชน รวมทั้งต้องสื่อสารถึงกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวและผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ ตลอดจนชี้แจงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่อาจจะพบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้น ทั้งทางชีวภาพ กายภาพและทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเอง

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการและเครื่องมือ

ในการค้นหา เข้าถึง ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง นั้น กระบวนการและเครื่องมือที่ดำเนินการยังไม่เหมาะสมกับลักษณะของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กล่าวคือ ในการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์นั้น ขาดการวิเคราะห์กลุ่มผู้รับสาร ส่งผลให้การใช้กระบวนการและเครื่องมือที่ไม่เหมาะสม เมื่อผู้นำกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวได้เข้าร่วมการประชุม สัมมนา อบรม หรือการจัดงานเชิงปฏิบัติการเพื่อรับทราบข้อมูลต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงไม่สามารถนำสิ่งที่ได้รับมาถ่ายทอด หรือสอนงานให้แก่สมาชิกได้อย่างครบถ้วน ชัดเจน เพราะศักยภาพการรับรู้ไม่เท่ากับผู้นำ รวมทั้ง การใช้สื่อเอกสารต่างๆ ยังไม่สามารถสร้างกระบวนการและเครื่องมือที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้

ทั้งนี้กระบวนการและเครื่องมือจะต้องวิเคราะห์การสื่อสารให้ครอบคลุมกระบวนการทั้งหมด คือผู้ส่งสาร ข้อมูลข่าวสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ให้เหมาะสมกับศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

องค์ประกอบที่ 4 การเรียนรู้

เพื่อสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ โดยพิจารณาถึงเนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการ การประเมินผลและปรับปรุง ในส่วนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ พบว่าด้านการกำหนดเป้าหมายของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ เพื่อตอบคำถามว่าจะนำทรัพยากรชุมชนทั้งทางชีวภาพ กายภาพและทรัพยากร ที่ชุมชนสร้างขึ้นมา นำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องใด นั้น ไม่ปรากฏหลักฐานหรือการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนในเรื่องดังกล่าว รวมทั้งไม่มีการกำหนดให้ใครเป็นผู้เริ่มต้นการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ และไม่มีการสรรหาผู้ปฏิบัติงานที่เป็นเลิศในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์เพื่อนำมาเป็นตัวอย่างหรือเป็นแนวทางในการจัดการของกลุ่ม พบเพียงการให้การยอมรับแก่ผู้นำกลุ่ม ขาดการค้นหาผู้ปฏิบัติงานตัวจริง ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในเรื่องนั้น ๆ ที่ประสบความสำเร็จ อีกทั้งไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลต่างๆ อย่างเป็นระบบ ไม่มีเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์

ทั้งนี้จากการลงพื้นที่ พบว่าผู้นำกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีความพยายามในการเผยแพร่ความรู้ที่ได้รับมา ทั้งจากการอบรม สัมมนา การประชุมต่างๆ แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอผ่านการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ แต่ไม่ปรากฏว่ามีการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่ชัดเจน

องค์ประกอบที่ 5 การวัดผล

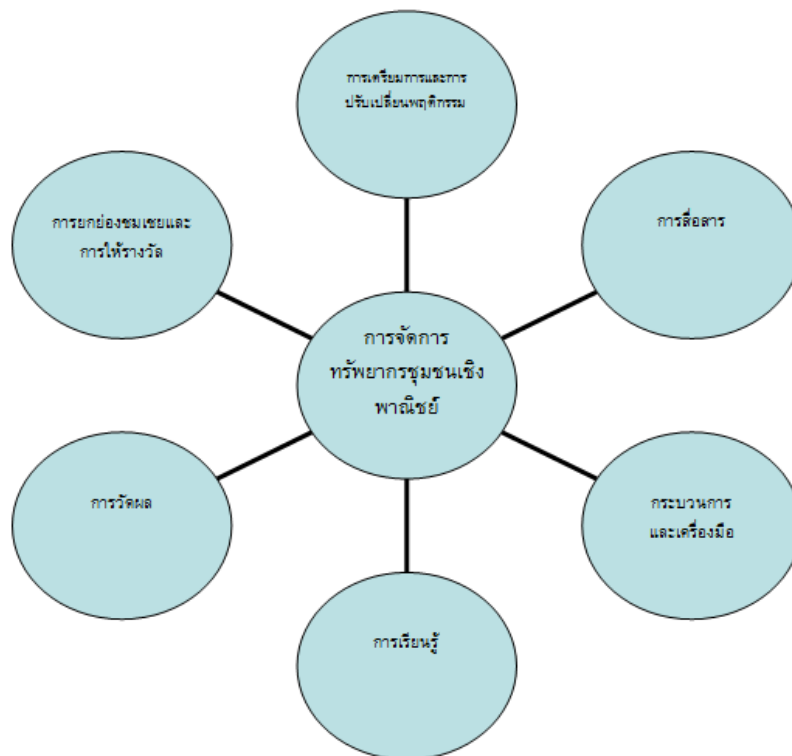
การดำเนินการด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ดำเนินการได้ผลในบางส่วน เพราะไม่มีการตั้งเป้าหมายที่ชัดเจน กล่าวคือทั้งในระดับนโยบายส่วนกลางของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง หรือในระดับอำเภอ ระดับตำบล ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ไม่มีการกำหนดเป้าหมายในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ร่วมกัน มีการดำเนินงาน อย่างแยกส่วน จึงไม่สามารถวัดผลการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ในภาพรวมได้

ทั้งนี้ หากมีการกำหนดเป้าหมาย จะต้องมีการวัดผล ว่าบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และมีการนำผลของการวัดมาใช้ในการปรับปรุงแผนการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์และการดำเนินการให้ดีขึ้น ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ ควรมีการสื่อสารกับบุคลากรในทุกระดับ ให้เห็นประโยชน์ของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์และกำหนดเป้าหมายร่วมกันบนพื้นฐานทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ให้เห็นภาพอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

องค์ประกอบที่ 6 การยกย่องชมเชยและการให้รางวัล

การยกย่องชมเชยและการให้รางวัลแก่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ถือเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในทุกระดับ โดยพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ ยังขาดการค้นหาความต้องการของสมาชิกในกลุ่มว่ามีความต้องการจะได้รับแรงจูงใจอื่นใด นอกเหนือจากรายได้ (เงิน)

ทั้งนี้ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ ควรมีการให้รางวัลแก่สมาชิกกลุ่มเพื่อผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ โดยนำเสนอโครงการร่วมกับหน่วยงานของรัฐที่ดูแลอยู่ในพื้นที่ เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ สหกรณ์อำเภอแม่ทะ หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการพิจารณาเรื่องการยอมรับและให้รางวัลเพื่อให้ทุกคนตระหนักถึงความสำคัญความสอดคล้อง และความเต็มใจ ถวายทอดประสพการณ์ ความสามารถต่างๆ ด้านการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์แก่ผู้อื่น ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจพิจารณาตามความเหมาะสม เช่น ของรางวัล ประกาศเกียรติคุณ คำยกย่องชมเชย เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 1: องค์ประกอบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์

สรุปผลการวิจัย

1. ผลศึกษาในระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ 2) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ และ 3) ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเอง ในภาพรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว มีระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของ อยู่ในระดับมาก

การรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ในชุมชนมีพืชอย่างหลากหลายสามารถเก็บนำมาบริโภคหรืออุปโภค รวมทั้งนำไปขายหรือเป็นวัตถุดิบในการผลิตเพื่อเป็นรายได้แก่คนในชุมชน ในอำเภอแม่ทะมีจำนวนผู้คนที่หลากหลาย ทั้งเพศ วัย รูปร่าง และการศึกษา ทำให้ชุมชนมีความช่วยเหลือเกื้อกูล เต็มเต็มในสิ่งที่ขาดแก่กันและกัน รวมทั้ง ป่าไม้ของชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหารและแหล่งสร้างประโยชน์ หรือรายได้ให้แก่คนในชุมชน

การรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้เกี่ยวกับสภาพดินของอำเภอแม่ทะ มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเพาะปลูก หรือการใช้ประโยชน์ในด้านเกษตรกรรม มีแหล่งน้ำและน้ำตามธรรมชาติ เช่น ห้วย นอง คลอง บึง ลำน้ำ แม่น้ำ ซึ่งทรัพยากรชุมชนทางกายภาพเหล่านี้

ในเขตอำเภอแม่ทะ มีการดูแล เอาใจใส่และมีการพัฒนาหรือใช้ประโยชน์ รวมทั้งมีการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอากาศ หรือการป้องกันแก้ไขปัญหาด้านหมอกควัน

การรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนที่สร้างขึ้นเอง โดยส่วนใหญ่มีระดับการรับรู้ว่าในอำเภอแม่ทะมีการจัดงานด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ ก๋วยสลาก ลอยกระทง เป็นต้น อย่างต่อเนื่อง โดยมีการอนุรักษ์ การรักษาเอาไว้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าวด้วยการเอามือ (ลงแขก) เมนูอาหารพื้นเมืองต่าง ๆ แม้แต่ภาษาพูด (คำเมือง) เป็นต้น โดยในอำเภอแม่ทะมีโบราณสถานต่าง ๆ ในอำเภอแม่ทะ เช่น วัด เจดีย์ เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน มีการทำนุบำรุงให้อยู่ในสภาพที่ดี ไม่ชำรุดเสียหาย

2. ผลศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ โดยส่วนใหญ่มีความยินดีและภาคภูมิใจเมื่อผลการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวตนเองและชุมชน เพราะชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการร่วมกันทำงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว รวมทั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนหรือการดำเนินงานต่าง ๆ ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว

3. แนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า ทางกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวควรมีการทำเกษตรบนที่ดินอย่างสม่ำเสมอทุกฤดูการผลิต ไม่ได้ปล่อยที่ดินร้างไว้ เพราะการเกษตรอื่น ๆ นอกเหนือจากการปลูกข้าวจะเป็นที่มาของรายได้ที่สำคัญของครอบครัวและชุมชน ควรให้ชาวบ้านจัดการตนเองเพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของทรัพยากรชุมชน โดยการส่งเสริมการจัดองค์กรชุมชนที่ดี อย่างมีประสิทธิภาพ และชุมชนควรมีอิสระที่จะใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชนอีกทั้งควรให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างอุดมการณ์การจัดการทรัพยากรชุมชน โดยอาจยกความมั่นคงด้านต่าง ๆ ของครอบครัว ความสุข ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ มาเป็นอุดมคติในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรในชุมชน

องค์ประกอบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม ได้แก่ 1) การเตรียมการและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการจัดการทรัพยากรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว 2) การสื่อสารถึงกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวและผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ เป้าหมายของการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ ตลอดจนชี้แจงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่อาจจะพบในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้น 3) ใช้กระบวนการและเครื่องมือที่เหมาะสมกับลักษณะของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว 4) สร้างการเรียนรู้ โดยการสรรหาผู้ปฏิบัติงานที่เป็นเลิศในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ เพื่อนำมาเป็นตัวอย่างหรือเป็นแนวทางในการจัดการของกลุ่ม 5) มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันบนพื้นฐานทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่ และการวัดผลที่ชัดเจนว่าบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และ 6) การให้รางวัลแก่สมาชิกกลุ่มเพื่อผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และทรัพยากรชุมชน ว่าอาหารและเครื่องยังชีพจะมีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของประชากร

กล่าวคือ สังคมใดมีอาหารและเครื่องยังชีพอุดมสมบูรณ์มาก สังคมนั้นจะมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรสูง⁶ การดำรงชีวิตของมนุษย์ให้อยู่รอดมาได้จนกระทั่งปัจจุบัน ล้วนมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับระบบนิเวศ สภาพแวดล้อมที่มนุษย์ดำรงอยู่อย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ทรัพยากรชุมชนเป็นแหล่งอาหารเพื่อการดำรงชีพ ตลอดถึงเป็นแหล่งที่พักอาศัยของมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญ⁷ หัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชน ท้องถิ่นที่มีความสมดุลกับระบบนิเวศก็คือ ภูมิปัญญาชาวท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาดั้งเดิม หรือภูมิปัญญาชาวบ้านในการปกป้อง รักษาและฟื้นฟูระบบ นิเวศของชุมชน ไม่ว่าจะเป็ความรู้ด้านการเกษตร อาหาร สมุนไพร เหมืองฝาย การทำมาหากิน การจัดการที่ดินเพื่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ รวมถึงการฟื้นฟูระบบนิเวศชุมชนให้มีความสมดุลและมีความหลากหลายทางชีวภาพ⁸

การรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชน เพราะชุมชนต่างก็ต้องใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชุมชน เพื่อตอบสนองความต้องการและความอยู่รอดในการดำเนินชีวิต ซึ่งนอกจากการใช้ประโยชน์แล้ว ชุมชนต้องร่วมมือกันดูแลรักษาทรัพยากรไม่ให้ถูกทำลายด้วยเช่นกัน ดังนั้นการจัดการทรัพยากรชุมชน จึงรวมถึงการสร้างข้อตกลง กติกา และการปฏิบัติร่วมกันในการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งทางระบบนิเวศ เชิงพาณิชย์ เชิงสังคม วัฒนธรรม และสร้างความเป็นธรรมในชุมชน แต่ทั้งนี้ทรัพยากรชุมชนจะต้องเกิดการรับรู้คุณค่าและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน จึงจะทำให้การจัดการทรัพยากรชุมชนเกิดความสมดุลให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ซึ่งพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีระดับรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนภาพของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็ น้ำฝน ดิน สัตว์ และพืชว่าต่างมีผลต่อการปลูกข้าว โดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจในระดับครอบครัว⁹ และการที่เกษตรกรเริ่มฤดูกาลทำนาในช่วงต้นฤดูฝนหรือการทำนาปี เป็นผลมาจากปริมาณน้ำฝนในช่วงฤดูฝนมีส่วนช่วยให้เกษตรกรมีน้ำ เพราะสัมพันธ์กับปริมาณฝนที่ตกลงมามากจนไม่มีความต้องการใช้น้ำชลประทาน ส่วนฤดูกาลทำนาปรังซึ่งเป็นฤดูแล้ง ปริมาณน้ำฝนมีน้อยจึงทำให้เกษตรกรต้องพึ่งพาน้ำจากระบบชลประทานหรือแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นสำคัญ เหล่านี้เป็นการสะท้อนถึงการรับรู้คุณค่าของทรัพยากรชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว¹⁰

2. ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ คือ การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าจะเขาจะได้ปฏิบัติหรือแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตามและไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วม

⁶ วรนนท์ กิตติอัมพานนท์. เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2530.

⁷ ชัยอนันต์ สมทวนิชและกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง: ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, 2546.

⁸ สามารถ จันทร์สุริย์. ภูมิปัญญากับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536.

⁹ สุขศรี กัลยาณพันธ์. หน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกข้าว และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านดงทอง ตำบลดงทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

¹⁰ รุจินดา ภูระยา. การศึกษาความต้องการใช้น้ำชลประทานเพื่อการเพาะปลูกข้าว : กรณีศึกษาโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตใต้. ปรินญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

ได้ การที่กลุ่มประชาชน หรือสมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมหรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน¹¹ การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุกๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม¹² โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนชนบท ในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนนั้น ควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม¹³

การมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ลักษณะการมีส่วนร่วม จะประกอบไปด้วยการร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผนและเสนอแนะ ร่วมปฏิบัติตามแผนรวมทั้งสละเวลาหรือแรงงาน ร่วมดูแลรักษา และได้รับผลประโยชน์ รวมทั้งการติดตามผลงานอย่างใกล้ชิด โดยมีขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การประชุมหารือเพื่อวางแผนทั้งการตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติตามแผน การร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนาและการประเมินโครงการและผลงานที่เกิดขึ้น ซึ่งพบว่า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีระดับการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่ากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวขาดความสามารถในการวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต แต่การรวมกลุ่มและการสร้าง การมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการฝึกอบรมช่วยให้กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีการวางแผนที่ดีขึ้น¹⁴ โดยการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษาช่วยวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน จึงส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว¹⁵

3. แนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ควรมีการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ซึ่งจะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมหรือจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมได้พัฒนาตัวเองมาพร้อม ๆ กับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้นๆ กล่าวโดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ไม่เฉพาะอย่างหนึ่ง

¹¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2550, กฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: จีระการพิมพ์, 2550.

¹² บวรศักดิ์ อุวรรณโณและถวิลวดี บุรีกุล. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2548.

¹³ ธนกร น้อยทองเล็ก. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยการมีส่วนร่วมในจังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยาสถาวิชาบริหารศาสตร์. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2553.

¹⁴ พิภูล พงษ์กลาง. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยพายัพ.

¹⁵ ฉะนึ่งนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพลส, 2545.

อย่างไร แต่ทุกๆ อย่างร่วมกันซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก¹⁶ ท่ามกลางกระแสการทำลายป่าอย่างกว้างขวางนั้น พื้นที่หลายแห่งในประเทศไทย ยังมีชุมชนที่หวงแหนและดูแลรักษาป่าของชุมชนมาอย่างต่อเนื่องในชุมชนชนบทโดยส่วนมากจะมีทักษะและประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้สนองตอบต่อวิถีการผลิตและการดำเนินชีวิต ชุมชนชนบทมีวิธีการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตและระบบการผลิตของชุมชน อีกทั้งยังมีความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการและสืบทอดความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้ชนรุ่นหลังอีกด้วย ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ตามแต่สภาพทางสังคม วัฒนธรรมและความเชื่อ เป็นการ พิสูจน์ว่ารัฐเพียงฝ่ายเดียวไม่เพียงพอที่จะอนุรักษ์ป่าให้ยั่งยืนและมีคุณภาพตลอดไป แต่จะต้องเป็นการเข้ามาดูแลร่วมกันระหว่างประชาชนกับหน่วยงานของรัฐ¹⁷

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ควรมีแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม โดยการจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรมเป็นการจัดการในเชิงจิตสำนึก เพราะมีฐานติดอยู่ที่การบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม มองสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ไม่แยกส่วนออกจากระบบสังคมของชุมชน¹⁸ หากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ไม่สามารถจัดการเชิงพาณิชย์ได้ จะเกิดผลกระทบต่อผลผลิตการปลูกข้าวและเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจตามมาเป็นภาวะลูกโซ่¹⁹ จะทำให้ทราบถึงการจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งนั้น ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลรับผิดชอบร่วมกัน โดยต้องศึกษาข้อมูลบริบทชุมชนให้ชัดเจนเพื่อนำไปวางแผน และขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดออกมาเป็นนโยบายแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการยอมรับและถือปฏิบัติครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่²⁰

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ พบว่า ระดับการรับรู้ด้านสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก เช่น ไส้เดือน หนอน จิ้งหรีด จิ้งโกร่ง เป็นต้น มีการเลี้ยงเป็นอาชีพ หรือเป็นอาหาร หรือสามารถสร้างรายได้แก่คนในชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.98$) ดังนั้นสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรมีโครงการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในด้านการรับรู้คุณค่า หรือ

¹⁶ นิวัติ เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรออฟเซต, 2536.

¹⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์. เก็บที่โล่งแก่รากหญ้า. เชียงใหม่: ชุมชนคนรักป่า มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2543.

¹⁸ ชัยอนันต์ สมุทวณิชและกฤษฎา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2546. สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง: ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, 2546.

¹⁹ ประยูรท์ ไกรปราบ. แบบจำลองสนับสนุนการตัดสินใจโดยชุมชนมีส่วนร่วมสำหรับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนในกลุ่มน้ำอาจสามารถ. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2555.

²⁰ ธัญวรัตน์ แจ่มใส. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการป่าชุมชน ตำบลหนองครก อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 2559

ประโยชน์ของทรัพยากรชุมชนทางชีวภาพ ว่าสามารถให้คุณค่าใดๆ แก่เกษตรกร ซึ่งเป็นการทำให้ทุกคนได้เข้าใจคุณค่าของสิ่งมีชีวิตขนาดเล็ก และเกิดการระมัดระวังในการใช้สารเคมีหรือยาฆ่าแมลง

ระดับการรับรู้คุณค่าทรัพยากรชุมชนทางกายภาพ พบว่าระดับการรับรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพลังงานแสงอาทิตย์ ทั้งในชีวิตประจำวัน หรือในการเกษตรกรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.86$) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรมีโครงการส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด พลังงานทางเลือก เนื่องจากอำเภอแม่ทะ มีสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการใช้ทรัพยากรดังกล่าว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการสนทนากลุ่ม การสังเกตภาคสนามของผู้วิจัยและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แล้วนำข้อมูลมาประกอบกันในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าวส่วนใหญ่ ยังสามารถดำรงชีพอยู่ได้ในปัจจุบันจากกิจกรรมอื่นๆ ส่วนกิจกรรมการปลูกข้าวรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ อาจเป็นเพราะสาเหตุที่เกษตรกรขายที่ดินเพื่อนำรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว รวมถึงทัศนคติต่าง ๆ ของชุมชนที่ไม่สนับสนุนให้ลูกหลานประกอบอาชีพการเกษตรอาจส่งผลต่อกิจกรรมการปลูกข้าวที่ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้ได้แนวทางการจัดการทรัพยากรชุมชนเชิงพาณิชย์ที่เหมาะสม ควรทำการศึกษากลุ่มเกษตรกรทุกกลุ่มในอำเภอแม่ทะ เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มแกะสลัก กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และอื่นๆ เพื่อทุกภาคส่วนจะได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากร เพราะทุกคนก็เป็นเจ้าของทรัพยากรของชุมชนเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

เกษตรอำเภอแม่ทะ. รายงานประจำปี 2558. ลำปาง: สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทะ, 2559.

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. กฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: จีระวิชาการพิมพ์, 2550.

คะเนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพลส, 2545.

ชัยอนันต์ สมุทวณิชและกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2546. สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง: ความมั่นคงของ

รัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, 2546.

ชนกร น้อยทองเล็ก. การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยมีส่วนร่วมในจังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์. มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2553.

ธัญวรรณ์ แจ่มใส. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการป่าชุมชน ตำบล

หนองครก อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 2559.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. เก็บที่โล่งแก่รากหญ้า. เชียงใหม่: ชุมชนคนรักป่า มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2543.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2562)

นิวัติ เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรออฟเซท, 2536.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณและถวิลวดี บุรีกุล. ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2548.

ประยุทธ์ ไกรปราบ. แบบจำลองสนับสนุนการตัดสินใจโดยชุมชนมีส่วนร่วมสำหรับการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนในลุ่มน้ำอาจสามารถ. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2555.

พิกุล พงษ์กลาง. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารต้นทุนการผลิตของการปลูกข้าว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยพายัพ.

ยศ สันตสมบัติ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, 2547.

รุจินดา ภูระยา. การศึกษาความต้องการใช้น้ำชลประทานเพื่อการเพาะปลูกข้าว : กรณีศึกษาโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษารังสิตใต้. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

วรนนท์ กิตติอัมพานนท์. เศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2530.

สามารถ จันทรสุรีย์. ภูมิปัญญากับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536.

สุขศรี กัลชาญพันธ์. หน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกข้าว และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านดงทอง ตำบลดงทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. คู่มือเทคนิคและวิธีการบริหารจัดการสมัยใหม่ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.opdc.go.th>, 28 พฤษภาคม 2560.

ศรีไพร ศักดิ์รุ่งพงศากุล และเจษฎาพร ยุทธนวิบูลย์ชัย. ระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีการจัดการความรู้. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2549.

Krejcie, Robert V. and Daryle W. Morgan. **Determining Sampling Size for Research Activities.** Journal of Education and Psychological Measurement, 1970.